

Nuoret toimijoina – pedagoginen kiintopiste

Juha Hämäläinen

Etelä-Euroopan vanhoissa kaupungeissa elää pääsky-yhdyskuntia, joihin voi kuulua tuhansia lintuja. Ne lentelevät ristiin rastiin yötä päivää kaupungin yllä ja tuovat liitelyllään ja sirkutuksellaan pysyvän vireyden ja elinvoiman tunnun kaupunkikuvaan. Sanotaan, että ne nukkuvat lentäessään.

Pedagoginen henki on myös jatkuvasti liikkeellä. Se etsii, koee, näkee mahdollisuuksia ja tarttuu niihin – kaikenlaisissa olosuhteissa. Ollessaan toisen maailmansodan aikana natsien vankina Ranskassa Celestin Freinét organisoii opintotoimintaa keskitysleirivangeille, koska sen kautta vangit saattoivat ylläpitää ihmisarvoaan. Janusz Korczak taisteli viimeiseen asti lasten ihmisarvon puolesta orpokodin johtajana natsien miehittämässä Varsovassa. Pedagogiikan historiassa on loistavia esimerkkejä siitä, miten pedagoginen henki kantaa ja yltää uskomattomiin paikkoihin. Pedagoginen henki on toimelia, eloisa, aktiivinen, kekseliäs.

Ajatus siitä, että ihmiset ovat toimijoita, eivät kohteita, on perustavalla tavalla tärkeä kiintopiste pedagogisessa ajattelussa ja työssä. Se on kiintopiste, josta avautuu näkymä pedagogisen työn ytimeen: ihmisen luovuuteen. Luovuus on ihmisen perusominaisuus ja olemisen tapa. Pedagogiikassa toiminnallisuuden ajatuksella on kaksi puolta: toiminnallisuus tavoitteena ja toiminnallisuus keinona. Toiminnallisuus voidaan nähdä ihmisen ominaisuutena, jota edistetään,

vaalitaan ja vahvistetaan, ja se voidaan nähdä pedagogisena keinona, jolloin huomio kiinnittyy erilaisiin luoviin työskentelytapoihin pedagogisessa työssä. Nuorisotyössä, nuorten kanssa työskennellessä, toimeliaisuus ja toiminnallisuus ovat erityisen vahvasti läsnä.

Itselleni ajatukseen nuorista toimijoina liittyy olennaisesti mielikuva siitä, että nuoret ovat liikkeessä, luovassa prosessissa, ikään kuin matkalla, jossa toimeliaisuuden ja osallistumisen kautta heistä kasvaa aktiivisia kansalaisia, kriittisiä yhteiskunnallisia toimijoita ja kansalaisyhteiskunnan rakentajia. Osallistuminen, yhteiskunnallinen subjektius ja aktiivinen kansalaisuus ovat toiminnallisuuden lähikäsitteitä. Ne koskevat ihmisen yhteiskuntasuhdetta. Kyse on siis siitä, millaiseksi nuorten suhde yhteiskuntaan, sen yhteisöihin ja toimintajärjestelmiin rakentuu. Kyse on samalla yhteiskunnallisen demokratian perustasta, toimivan kansalaisyhteiskunnan rakentumisesta.

Meillä on aivan lähihistoriassa valaisevia esimerkkejä siitä, miten ylivoimaista on luoda yhteiskuntaan toimivia demokratian rakenteita, jos siihen ei ole pohjaa kansalaisyhteiskunnassa. Yhdysvaltain johdolla länsimaat yrittävät viedä demokratiaa ja hyvinvointiyhteiskunnan instituutioita Irakiin ja Afganistaniin, ikään kuin nämä olisivat jokin vientituote. Sitä ne eivät ole, vaan niihin täytyy kasvaa – ja tämä kasvu ei tapahdu hetkessä vaan vaatii sukupolvien työn. Kyse on sekä yksilöllisistä kasvuprosesseista että kollektiivisesta kasvamisesta kansalaisyhteiskuntana. Demokratian kehitys Venäjällä kangertelee, koska maasta puuttuu sitä ylläpitävän kansalaisyhteiskunnan traditio.

Osallisuus, osallistuminen ja yhteiskunnallinen subjektius ovat suhdekäsitteitä: ne viittaavat yhteiskunnan ja sen jäsenten väliseen suhteeseen. Ne eivät ole ihmiselle itsestään selvyys vaan jotakin, mihin kasvetaan. Niitä ei voi pakottaa ulkoa päin mutta niille voidaan antaa tilaa ja virikkeitä. Yhteiskunta voi edistää nuorten toiminnallisuutta ja kasvua aktiivisiksi kansalaisiksi. Perinteisesti tässä on ollut kaksi toisiaan täydentävää strategiaa: poliittinen ja pedagoginen. Poliittinen viittaa toiminnallisuutta edistävien institutionaalisten rakenteiden vahvistamiseen (nuorisoparlamentit, vapaa-ajan harrastamisen instituutiot), pedagoginen osallistumista ja toiminnallisuutta koskevan nuorten toimintakyvyn vahvistamiseen. Molempia strategioita tarvitaan.

Sosiaalipedagogiikka on oppiala, jossa huomio kohdistuu nimenomaan niihin ihmisenä kasvamisen prosesseihin, joista osallisuus, osallistuminen, yhteiskunnallinen subjektius ja aktiivinen kansalaisuus muodostuvat. Sen kohteena ovat myös erityisesti näissä kasvuprosesseissa ilmenevät ongelmat ja moninainen pedagoginen työ, jota ongelmien ehkäisyssä ja lievittämisessä tarvitaan. Yhteiskunnan monimutkaistumisen seurauksena ihmisillä on nykypäivänä enenevästi vaikeuksia rakentaa omaa yhteiskuntasuhdettaan ja löytää oma paikkansa yhteiskunnan jäsenenä. Tämä on sosiaalipedagogiikan keskeinen työmaa tieteenä, oppi- ja tutkimusalana, koulutusalanana ja käytännön työalana.

Sosiaalipedagogiikka ei ole menetelmäoppi tai menetelmäpakki, joukko pedagogisia menetelmiä. Se on kasvun ja kasvatuksen mahdollisuuksia korostava näkökulma ihmiseen ja yhteiskuntaan. Huomion kohteena on erityisesti ihmisen ja yhteiskunnan suhteen rakentuminen ja kasvaminen aktiiviseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Tästä näkökulmasta nousevat sosiaalipedagogisen työn pedagogiset menetelmät. Niissä ei ole kyse muusta, kuin että otetaan pedagogiseen käyttöön se, mitä ihminen luonnostaan on eli ihmisen yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. Sosiaalipedagogisessa työssä korostuvat yhteisölliset ja toiminnalliset työskentelytavat.

Nuoret toimijoina – yhteiskuntasuhteen rakentuminen – kasvu aktiiviseen kansalaisuuteen – osallisuus, osallistuminen, yhteiskunnallinen subjektius – yhteisöllisyys, luovuus, toiminnallisuus. Käsitteitä, jotka luotaavat sosiaalipedagogisen ajattelun, teorian ja toiminnan ytimiä. Nyky-yhteiskunta on haasteellinen kasvuympäristö lapsille ja nuorille. Se on vaikea toimintaympäristö myös kaikille kasvatustyötä tekeville aikuisille. Haasteet ovat valtaisan, ja tilastoista ja tutkimuksista tiedämme, että ne kasvavat jatkuvasti.

Pedagoginen henki on kuitenkin jatkuvasti liikkeessä. Se etsii aktiivisesti mahdollisuuksia, tunnistaa ihmisessä olevan luovuuden, ihmisen luontaisen toiminnallisuuden ja tarttuu siihen. Jokainen ihminen on sille tärkeä. Se ei alistu ulkoisille intresseille, talouden pakkovalalle tai poliittiselle manipulaatiolle. Kuten saksalainen sosiaalipedagogiikan klassikko Herman Nohl sen osuvasti toteaa: ”Ei valtiota, ei

PÄÄKIRJOITUS, Juha Hämäläinen

---

puoluetta, ei kirkkoa varten, vaan sinun ainutkertaisen yksilöllisyytesi tähden”. Tästä rakentuu sosiaalipedagogiikan tehtävä maailmassa.